

Рахметулина Ж.Б.¹, Абылайханова Т.А.², Карипова А.Т.³

¹профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., e-mail: rahmetulina_zh@mail.ru

²аға оқытушы, С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университеті,
Қазақстан, Өскемен қ., e-mail: tablaihanova@mail.ru,

³доцент, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., e-mail: karipovaainur@mail.ru

**ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІҢ
ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ**

Қазақстан экономикасының қазіргі кезеңінде инновацияларды енгізу және дамыту шағын және орта бизнес субъектілері қызметінің тиімділігін арттырудың маңызды факторы ғана емес, ұлттық мемлекеттік экономикалық саясаттың басым бағыты болып табылады.

Елде маңызды іргелі және технологиялық бітімдердің, бірегей ғылыми және өндірістік базаның, жоғары білікті кадрлардың болуына қарамастан, өз қаражатының жетіспеуіне, қаржы ресурстарының шектеулігіне және бәсекелестік күрестің өсуіне байланысты кәсіпорындардың жұмыс істеу тиімділігінің төмендеуі орын алып отырғандығын атап өткен жөн.

Постиндустриалды кеңістіктің қалыптасу теңденциялары өндірістің ресурстық құрамын дамытудың, арттырудың жаңа жолдарын іздестіруді талап етеді. Инновациялық әлеуетті дамыту және басқару мәселелерін зерттейтін көптеген ғалымдар оны көпқырлы, күрделі әрі тұрақты құрылым қалыптастырудың басты элементі ретінде қарастырады. Инновация ұғым ретінде экономистер, зерттеушілер, сондай-ақ өндіріс мамандары, саясаткерлер, бизнес өкілдері арасында да қарқынды дамып келеді.

Зерттеудің мақсаты кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің теориялық аспектілерін, оның мәнін, құрылымын қарастыру болып табылады. Авторлар тақырыптық материалды жүйелеу және құрылымдау негізінде кешенді талдау әдістерін: компилятивтік, жүйелік, статистикалық және аналитикалық тәсілдерді пайдаланды. Авторлар кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің мәні мен ерекшеліктеріне, нақты шаманың сапалық мәні анықталатын көрсеткіштердің «базалық» деңгейіне сүйене отырып, инновациялық әлеуетті бағалаудың неғұрлым объективті әдісін таңдау мүмкіндігіне қатысты қорытындылар жасады. Тәжірибелік қолданудағы жүргізілген зерттеулердің құндылығы мақалада ұсынылған кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалаудың неғұрлым объективті әдісін таңдау мүмкіндігі болып табылады.

Түйін сөздер: инновация, инновациялық қызмет, инновациялық әлеует, даму, басқару.

Rakhmetulina Zh.B.¹, Abylaykhanova T.A.², Karipova A.T.³

¹Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan, e-mail: rahmetulina_zh@mail.ru

²Senior lecturer, S. Amanzholov East Kazakhstan State University,
Kazakhstan, Ust-Kamenogorsk, e-mail: tablaihanova@mail.ru

³Associate professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Kazakhstan, Nur-Sultan, e-mail: karipovaainur@mail.ru

Theoretical aspects of innovative capacity

At the present stage of the Kazakh economy, the introduction and development of innovations is not only an important factor in improving the efficiency of enterprises, but also a priority area of national state economic policy.

It should be noted that despite the presence in the country of significant fundamental and technological reserves, a unique scientific and industrial base, highly qualified personnel, there is a decrease

in the efficiency of enterprises functioning due to the lack of own funds, limited financial resources and increasing competition.

The trends in the formation of post-industrial space dictate the need to find ways to develop and grow the resource component of production. Many researchers on the issues of management and development of the innovation potential of enterprises see it as a key element in building a multifaceted, complex and sustainable structure. Innovation as a concept is actively developing among economists, theorists, researchers, and among industrialists, politicians, representatives of the business elite.

The purpose of this study is to examine the theoretical aspects of the innovative potential of the enterprise, its essence, structure. The authors used the methods of complex analysis based on the systematization and structuring of thematic material: compilative, systematic, statistical and analytical approaches. The authors have made conclusions regarding the nature and characteristics of the innovative potential of the enterprise, the possibility of choosing the most objective method for evaluating the innovative potential, based on the "basic" level of indicators, the relative value of which will determine the qualitative value of the actual value. The value of the conducted research in practical application is the possibility of choosing the most objective method for assessing the innovative potential of an enterprise from those presented in the article.

Key words: innovation, innovation activity, innovation potential, development, management.

Рахметулина Ж.Б.¹, Абылайханова Т.А.², Карипова А.Т.³

¹профессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Казахстан, г. Нур-Султан, e-mail: rahmetulina_zh@mail.ru

²старший преподаватель, Восточно-Казахстанский государственный университет имени С. Аманжолова,
Казахстан, г. Усть-Каменогорск, e-mail: tablaihanova@mail.ru

³доцент, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Казахстан, г. Нур-Султан, e-mail: karipovaainur@mail.ru

Теоретические аспекты инновационного потенциала

На современном этапе казахстанской экономики внедрение и развитие инноваций является не только важным фактором повышения эффективности деятельности предприятий, но и приоритетным направлением национальной государственной экономической политики.

Следует отметить, что несмотря на наличие в стране значительных фундаментальных и технологических заделов, уникальной научной и производственной базы, высококвалифицированных кадров, происходит снижение эффективности функционирования предприятий, связанное с нехваткой собственных средств, ограниченностью финансовых ресурсов и нарастанием конкурентной борьбы.

Тенденции формирования постиндустриального пространства диктуют необходимость поиска путей развития и роста ресурсной составляющей производства. Многие исследователи по вопросам управления и развития инновационного потенциала предприятий рассматривают его как ключевой элемент построения многогранной сложной и устойчивой структуры. Инновация как понятие активно развивается как среди экономистов, теоретиков, исследователей, так и среди производственников, политиков, представителей бизнес-элиты.

Целью данного исследования является рассмотрение теоретических аспектов инновационного потенциала предприятия, его сущности, структуры. Авторы использовали методы комплексного анализа на основе систематизации и структурирования тематического материала: компилятивный, системный, статистический и аналитический подходы. Авторами сделаны выводы относительно сущности и особенностей инновационного потенциала предприятия, возможности выбора наиболее объективного метода оценки инновационного потенциала, исходя из «базового» уровня показателей, относительно которого будет определяться качественное значение фактической величины. Ценностью проведенного исследования в практическом применении является возможность выбора наиболее объективного метода оценки инновационного потенциала предприятия из представленных в статье.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный потенциал, развитие, управление.

Кіріспе

Инновациялық бағытта даму экономиканың микро және макродеңгейде ілгерілеуі үшін стратегиялық маңызға ие.

Кәсіпорын дамуының катализаторы болып табылатын инновациялық әзірлемелердің және оларды қазақстандық кәсіпорындарда енгізудің экономикалық тиімділігі мен мақсатқа сайлығы зерттеушілермен дәлелденген. Алай-

да кәсіпорындардағы инновациялық үдерістер мен инновациялық әлеуетті басқару тиімділігін арттырумен байланысты сұрақтар әлі де қызу талқылануда және оларға қатысты тыңғылықты тұжырымдар әлі де толық қалыптасқан жоқ. Бұл факт зерттеудің өзектілігін көрсетеді. Зерттеу мақсаты болып инновациялық әлеуеттің теориялық аспектітерін, оның мәні мен құрылымын қарастыру, сондай-ақ кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалаудың негізгі ерекшеліктерін анықтау табылады.

Бүгінде Қазақстан шағын және орта бизнесті үздіксіз дамытудың және оның ЖІӨ-дегі үлесін 2050 жылға қарай 50%-ға дейін жеткізу мақсатын алға қойып отыр («Strategy Kazakhstan-2050: new political course of the established state», 2012).

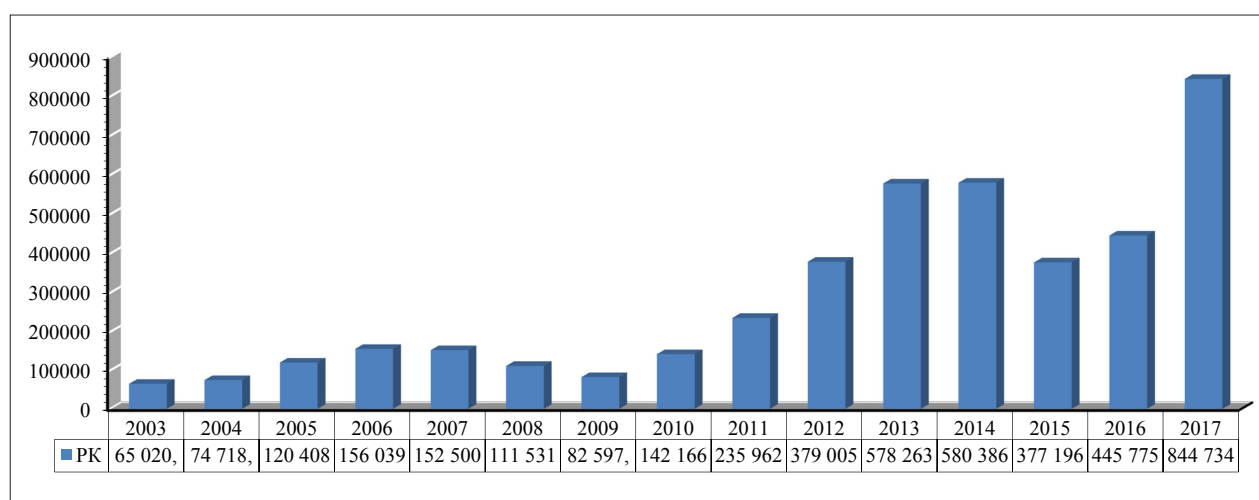
Қазақстандағы кәсіпорындардың инновациялық қызметін талдап көрейік. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректеріне сәйкес 2017 жылы кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі 9,6%-ға жетті, бұл 2010 жылмен салыстырғанда 4,4%-ға жоғары (1-кесте).

ҚР-дағы инновациялық өнім көлемінің өсу серпініне келетін болсақ, мұнда тұрақты өсу үрдісі байқалады. 2003 жылдан бастап 2017 жылға дейін инновациялық өнім көлемі 13 есе, 65020,4-тен 844734,9 млн. теңгеге дейін өсті. Айта кету керек, 2015 жылы инновациялық өнім көлемі 203190 млн. теңгеге (35%) төмендеген, бірақ одан кейін көлемі ұлғая бастады (1-сурет).

1-кесте – Кәсіпорындардың инновациялық қызметінің негізгі көрсеткіштері, 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кәсіпорындардың саны, бірлік, одан:	10937	10723	21452	22070	24068	31 784	31077	30 854
инновацияның барлық түрлері бойынша инновациясы барлар, бірлік	572	762	1 622	1774	1 940	2 585	2 879	2 974
инновацияның барлық түрлері бойынша инновация саласындағы белсенділік деңгейі, %	5,2	7,1	7,6	8,0	8,1	8,1	9,3	9,6

Дереккөз: <http://www.stat.gov.kz>

1-сурет – Инновациялық өнімдер (тауарлар, көрсетілетін қызметтер) көлемі, 2003-2017, млн. теңге

Дереккөз: <http://www.stat.gov.kz>

Қазақстанда инновациялық қызметтің дамуы өңірлік ерекшеліктерге де байланысты. Мәселен, облыстар бөлінісінде Астана қаласының

(14,47%) және Шығыс Қазақстан облысының (15,1%) кәсіпорындарының инновациялық белсенділігі жоғары, олардың деңгейі республика

бойынша орташа көрсеткіштен 5%-ға жоғары. Маңғыстау (3,5%), Батыс Қазақстан (5,3%) және Оңтүстік Қазақстан (6,5%) облыстарының кәсіпорындарының инновациялық белсенділігі төмен (2-кесте).

Инновациялық кәсіпорындар үшін ең ірі кедергілердің бірі қаржы ресурстарының төмен қолжетімділігі болып табылады. Бұл мәселені шешу – венчурлік қаржыландыруды дамыту, инвестициялаудың бастапқы кезеңінде банктік кредиттердің болуы, инновациялық ваучерлерді пайдалану, жеңілдікті салық салудың әртүрлі түрлері болуы мүмкін.

Бүкіләлемдік Экономикалық Форум аясында жасалған, 2016-2017 жылдарды қамтитын

зерттеулерге сәйкес, Қазақстан Республикасы 137 елдің ішінде бәсекеге қабілеттілік деңгейі бойынша 57-орынға ие болған. Ел 53-орыннан 57-орынға түсіп, аталған көрсеткіш бойынша өз позициясын бәсеңдеткені байқалады. Қазақстан «Инновацияға қабілеттілік» бойынша 84-позицияға, «Ғылыми-зерттеу мекемелерінің сапасы» бойынша 78-орынға, ал «Компаниялардың ҒЗТҚЖ-на шығындары» бойынша 95-орынға ие болған (The Global Competitiveness Report 2017-2018).

Нарықтық экономиканың ортасы белсенді бәсекемен сипатталады, инновациялық әлеует тұжырымдамасының мәні мен мазмұнын қайта қарауды, мақсаттарды анықтауды және оны бағалау әдістерін жетілдіруді талап етеді.

2-кесте – Инновацияның барлық түрлері бойынша кәсіпорындардың инновациялық белсенділігінің көрсеткіштері, 2017

	Кәсіпорындардың саны барлығы, бірлік	Одан инновациясы барлары	Инновация саласындағы белсенділік деңгейі, %-бен
Ақмола	1 299	98	7,5
Ақтөбе	1 149	116	10,1
Алматы	1 797	146	8,1
Атырау	1 145	92	8,0
Батыс Қазақстан	932	49	5,3
Жамбыл	846	96	11,3
Қарағанды	2 309	257	11,1
Қостанай	1 475	167	11,3
Қызылорда	784	89	11,4
Маңғыстау	1 131	40	3,5
Оңтүстік Қазақстан	2 499	162	6,5
Павлодар	1 292	112	8,7
Солтүстік Қазақстан	1 023	115	11,2
Шығыс Қазақстан	2 010	303	15,1
Астана қаласы	4 039	582	14,4
Алматы қаласы	7 124	550	7,7

Дереккөз: <http://www.stat.gov.kz>

Методология

Мақалада тақырыптық материалды жүйелеу және құрылымдау негізінде кешенді талдау жасауға мүмкіндік беретін компилятивті, жүйелік, сондай-ақ таңдау, статистикалық, аналитикалық және сыни тәсілдер қолданылған.

Кәсіпорынның заманауи талаптарға сай жаңалықтарға бейімделе алу қабілетін көрсететін,

оның техникалық тұрғыда көшбасшылық артықшылықтарын анықтайтын инновациялық әлеует жалпы инновациялық үдерістер жүйесінің шешуші негізі болып табылады (Лаптева, 2013: 496).

Инновацияның дәстүрлі теориясында инновациялық әлеует үш құрамдас бөлікке, яғни ресурстық, нәтижелік және ішкі инновациялық әлеует түрлеріне бөлініп қарастырылады.

Инновациялық әлеуетті құрылымдық сипаттамалары бойынша осылайша жіктеу экономикалық категория ретінде инновациялық әлеуетті зерттеудің әдіснамалық тәсіліне негіздеген. Ресурстық тәсілді ұстанушылар кадрлық, технологиялық, қаржылық және ғылыми құрамдас бөліктерден тұратын жинақталған ресурстар кешенін жалпылау қажет деп санайды (Яшин, 2013: 11). Бұл өз кезегінде инновациялық әлеует ұғымын кәсіпорынның инновацияларды жүзеге асыра алуға дайындығы мен қабілеті ретінде түсіндіретін айрықша көзқарастың қалыптасуына әкеліп соғады.

Берілген тәсіл айтарлықтай кең қолданыс тапқанымен, бірқатар кемшіліктері де бар екенін атап өткен жөн. Біздің пікірімізше, «инновациялық әлеует» пен «ресурстар» ұғымдарын өзара теңдестірген дұрыс емес. Кәсіпорынның ресурстары көлемі әрқашан оның инновациялық әлеуетіне балама бола бермейді. Олай болған жағдайда ресурстар өскен сайын кәсіпорынның инновациялық әлеуеті де соншалықты артуы тиіс. Алайда іс жүзінде әрдайым олай болмайтынын практика көрсетіп отыр. Орасан зор ресурстары бола тұра, инновациялық әлеуеті төмен кәсіпорындар бар. Сондай-ақ, керісінше, инновациялық әлеуеті жоғары болғанымен, ресурстары аз кәсіпорындар да бар.

Әдебиеттерге шолу

Инновациялық әлеуетін бағалау әдістерінің проблемаларын шешу маңызды теорияға негізделуі керек. Көптеген қазіргі заманғы ғалымдардың, экономистердің және саясаткерлердің шығармашылығында инновациялық әлеуетті, оның экономикалық мәні мен оны бағалау әдістерін зерттеуге ерекше назар аударылды. П.Завислак (2012), П.Кокка (2010), М. Сауни-ла (2014), Л. Ти (2014), С. Терджесен (2015), А. Фороуди (2016), Н. Фосс (2015), М. Хоук (2009), Н. Ха (2009) және басқалары сияқты шетелдік ғалымдардың еңбектерінде инновациялық басқару теориясының теориялық, әдістемелік және әдістемелік мәселелері зерттелді.

Қазақстандық және ресейлік ғалым-экономистер – И. Дубина (2017), Д. Жупарова, А. Жайсанова (2018), А. Кулмаганбетова (2017), И. Павленко (2018) және басқалар инновациялық әлеуеттің мәнін талдаудың теориялық және қолданбалы негіздерін зерттеуге елеулі үлес қосты. Бұл еңбектерді зерттеу авторларға инновациялық әлеуеттің теориялық аспектілерін қарастыруға мүмкіндік берді.

Кәсіпкерлік жұмыспен қамту, инновация және әл-ауқат арқылы экономикалық дамудың маңызды тетігі болып саналады (Baumol, 2002: 24). Инновациялық фирмалар білімге негізделген қазіргі заманғы экономикада негізгі рөл атқарады, жаңа жұмыс орындарының, түбегейлі инновациялар мен өнімділік өсуінің маңызды көзі болып табылады (Block, 2016: 62; Saunila, 2014: 34). Өкінішке орай, бұл фирмалар олардың өсуін шектейтін және олардың өмір сүруіне қауіп төндіретін қаржылық шектеулерден жиі зардап шегеді (Brown, 2017: 1042). Инновация компания бизнесінің дамуын, ішкі үдерістерді қайта ойлауды және өз клиенттеріне аз жұмсай отырып немесе тіпті құндылық жасай отырып, көбірек пайда табу мүмкіндіктерін анықтауды білдіреді (Klafke, 2018: 140). И.Павленко (2018) пікірінше, инфрақұрылымның инновациялық даму механизмі 5 кіші жүйеден тұрады: инновацияны тұтынушылар, инновацияларды жеткізушілер, инновациялық қызмет объектілері, инновациялық процестерді қолдау, инновациялар регламенті.

Дерек көздерге шолу инновациялық әлеуеттің мәніне барлық тәсілдерді екі аспектіден қарауға болатынын көрсетті: біріншіден, инновациялық әлеует – бұл инновациялық жобаларды іске асыруға мүмкіндік беретін ресурстық мүмкіндіктер жиынтығы, екіншіден, инновациялық әлеует шаруашылық жүргізуші субъектінің экономикалық әлеуетінің көрсеткіші ретінде. Біздің ойымызша, «инновациялық әлеует» ұғымы жаңа өнімдерді немесе процестерді жасау қабілетін көрсетеді (Дубина, 2017: 18).

Matejun (2017) тәсілін талдай отырып, шағын бизнестің инновациялық әлеуетін оның ерекшеліктерін сипаттайтын үш негізгі сала кешені ретінде анықтауға болады:

– әлеуметтік әлеует – тәуекелдің жоғары деңгейі, қызметкерлердің шығармашылығы мен мінез-құлқы есебінен жаңа міндеттерді шешуге кәсіпкерлік қабілеттер аясы;

– шығармашылық құзыреттілік – ұйымдас-тырушылық икемділік арқылы қоршаған ортаға сүйене отырып инновацияны енгізу мүмкіндіктерін шоғырландыру саласы;

– бизнестің нарықтық артықшылықтарын іске асыру мүмкіндіктері – бұл нарықтық мүмкіндіктерге шоғырланған және нарықтық үрдістерді белсенді болжау және басып озу саласы.

Кейбір шетелдік ғалымдар, мысалы, Edwards (2005: 1120) қоршаған ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделумен, сондай-ақ нарықтық үрдістерді болжаумен байланысты шағын және

орта бизнес кәсіпорындарының әрекет ету шараларын қабылдау қажеттілігін атап көрсетеді.

Тәуелді анықтау бойынша Zawislak (2012) «инновациялық мүмкіндік» технологиялық даму мен операциялық мүмкіндіктерге, сондай-ақ басқарушылық және транзакциялық рәсімдерге айналатын технологияны зерттеу процесі ретінде түсініледі.

Сондай-ақ, шағын және орта бизнес үшін инновациялардың тиімділігі тұрғысынан Хоук және Ха (2009) тәсілі қызықты, оған сәйкес шағын және орта кәсіпорындардың инновациялық әлеуеті келесі үш облысты қамтиды:

1) инновациялық қызметке оң қарым-қатынасты және адами және әлеуметтік капиталдың қатысуын білдіретін әлеуметтік капиталға бағдарлау;

2) нарықтық жағдайларға ден қою қабілетін, сондай-ақ инновацияның қоршаған ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделуін қамтитын нарықтық бағдар;

3) компанияның тәуекел мен бәсекелестікке белсенді қатынасын қамтитын кәсіпкерлік бағдар.

Maravelakis (2006: 290) шағын бизнестің инновациялық әлеуеті деп компанияның бизнес мүмкіндіктерін сәйкестендіру, қабылдау және нарықтық инновацияларды тиімді енгізу қабілеті түсінеді.

Manjon (2016) және Момпо мынадай анықтаманы тұжырымдаған: инновациялық әлеует зерттеулер мен әзірлемелердің, технологияларды, адами немесе қаржылық ресурстарды сатып алудың көмегімен ынталандырылады, олар өнімді және үдерістік инновациялар немесе тағы басқа түрінде нәтижелерге әкеледі, яғни өнімдік және үдерістік инновациялармен айналысатын компаниялар инновациялармен айналыспайтын компанияларға қарағанда үлкен тиімділікке, сатудың, пайданың өсуіне және нарықтың кеңеюіне қол жеткізеді.

Соңғы онжылдықта бүкіл әлем бойынша компаниялардың бас директорлары мен менеджері арасында халықаралық консалтингтік компаниялар жүргізетін сауалнамалар ұйымның қызметіндегі немесе технологиялық дамуындағы инновацияның басқа факторлары (Foss, 2015: 210) бизнес-модельдегі инновация сияқты пайданың өсуіне әкелмейтінін көрсетеді.

Өнімділікті тиімді басқару үшін жүйе динамикалық және икемді болуы тиіс, бизнестің өзгеріп жатқан шарттарына жауап беру үшін және тек бірнеше ұйымдар бес элементтен тұратын өз жүйелерін мониторингілеу үшін

процестерді пайдаланады: адамдар, рәсімдер, деректер, бағдарламалық қамтамасыз ету және жабдықтар (Cossa, 2010: 187).

С. Тердженсеннің пікірінше, процесс инновациялары фирманың өнімділігін арттыру үшін шешуші мәнге ие және ЖІӨ-нің (Terjesen, 2015: 1422), техникалық инновациялық мүмкіндіктерді (жаңа қызметтер, сервистік операциялар мен технологиялар) және техникалық емес инновациялық мүмкіндіктерді (басқару, сату және маркетинг) (Fogoudi, 2016: 4882) және банк секторы инновациялық қызметті қолдауда маңызды рөл атқарады (Tee, 2014: 162).

Нәтижелер мен талқылау

Қазіргі заманғы нарықтық жоғары бәсекелі экономикада шаруашылық жүйеде өзінің бәсекеге қабілеттілігін дәлелдеп қана қоймай, тұтынушылардың қалауындағы, сұраныс пен ұсыныстың арақатынасындағы өзгерістерді қадағалау, нарық дамуының жай-күйі мен серпінін бағалау, өзінің ішкі ортасын уақтылы бейімдей отырып, пайда болған қауіп-қатерлер мен даму мүмкіндіктерін алдын ала болжау, сондай-ақ жаңа азық-түлік, тұтыну және өңірлік нарықтарды және/немесе сегменттерді қалыптастыру және/немесе дамыту қажет. Бұл ретте неғұрлым тиімді іске асыруға мүмкіндік беретін шағын және орта кәсіпорындардың негізгі ерекше ерекшеліктері, ең алдымен, олардың икемділігі, бейімделуі және ұтқырлығы болып табылады.

Кәсіпорындардың инновациялық белсенділігі неғұрлым жоғары деңгейдегі (салалық, өңірлік...) шаруашылық жүйелері әлеуетінің өсуіне ықпал ететінін атап өткен жөн, бұл кәсіпорындардың инновациялық әлеуетін бағалау көрсеткіштерінің бірі ретінде кәсіпорындар қызметінің оның жұмыс істеу ортасына әсерін пайдалану керек деп болжауға мүмкіндік береді, бұл оның ішінде инновациялық белсенділікке де байланысты.

Кәсіпорындардың инновациялық әлеуеті деп қоршаған ортаның өзгеруіне уақтылы бейімделуге және өз мақсаттарына және/немесе салалық, өңірлік және басқа деңгейлердегі шаруашылық жүйелерін дамыту мақсаттарына қол жеткізу үшін жаңа азық-түлік, тұтыну және өңірлік рыноктарды және/немесе сегменттерді қалыптастыруға және/немесе дамытуға мүмкіндік беретін кәсіпорындардың жүйелік қасиеттерін түсінетін боламыз.

Бұл ретте кәсіпорындарды дамыту процесі кәсіпорында бар инновациялық әлеуеттің қор-

шаған орта талаптарына сәйкес келмеу себептерін жою процесі ретінде ұсынылуы мүмкін

Бұл ретте кәсіпорындарды дамыту процесі кәсіпорында бар инновациялық әлеуеттің қоршаған орта талаптарына сәйкес келмеу себептерін және/немесе одан әрі дамуын айқындайтын стратегияны таңдау нәтижесінде жойылуы мүмкін неғұрлым жоғары деңгейдегі шаруашылық жүйесі әлеуетінің сәйкес келмеуі.

Бұл процесс перспективаға бағдарланған және сыртқы орта факторларының өзгеру талаптары мен үрдістеріне сүйене отырып ұйымдастырылады. Бұл кәсіпорынның әлеуетті және нақты мүмкіндіктері туралы түсініктерді, олардың жиынтық көлемін дұрыс бағалай білуді, өнімді, сондай-ақ кәсіпорынның өзін де пайдалану дәрежесі мен даму бағытын талап етеді, яғни әңгіме бәсекелестік артықшылықтарды қалыптастыру бағыттарын іздестіру туралы болып отыр.

Инновациялық әлеуетті статикалық және динамикалық аспектілерде қарастыру керек. Статикалық аспектіде бұл инновациялық әлеуеттің мазмұны, құрылымы, функциялары және бағасы. Динамикалық аспектіде бұл кәсіпорынның инновациялық белсенділігін көрсететін инновациялық әлеуетті қалыптастыру және/немесе дамыту процесі. Бұл ретте бұл аспектілер өзара шартты болып табылады.

Инновациялық әлеуетті дамытудың қажетті шарты ресурстар мен құзыреттерге қойылатын талаптарды сақтау болып табылатынын атап өткен жөн. Осылайша, ресурстық тәсіл тұрғысынан: ресурстар үшін негізгі талаптар мыналар болып табылады: ұсынылмаушылық, ерекшелік, алмасымдылық және нарықта пайда әкелу қабілеті; құзыреттер үшін: тұтынушы қабылдайтын құндылыққа ең үлкен үлес шығындардың елеулі төмендеуі, бірегейлігі, жаңа нарықтарға қол жеткізу.

Маңызды инновациялық әлеуетке ие және өз қызметін жүзеге асыру барысында оны белсенді пайдаланып, дамытатын кәсіпорын немесе ұйым инновациялық белсенді деп атауға болады. Кәсіпорын мен ұйымның инновациялық белсенділігі салмақты бәсекелестік артықшылық болып табылады, өйткені бизнесті дамудың жаңа мүмкіндіктерін озыңқы және үздіксіз іздеу жолымен сыртқы орта жағынан алға жылжып келе жатқан қауіптерден уақтылы қорғауға мүмкіндік бере алады. Сонымен қатар кәсіпорынның бейімделуі мен икемділігі артады, басқару шешімдерінің спектрі артады, тех-

нологиялар мен шығарылатын өнімнің вариативтілігі мен әртүрлілігі артады. Компания өзінің ішкі мүмкіндіктерін тиімді пайдаланған жағдайда, яғни инновациялық әлеуеттің жоғары деңгейіне ие бола отырып, жоғары инновациялық белсенділікке ие болады. Сонымен қатар, инновациялық дамудың көрсеткіші ретінде сыртқы ортаның өзгеру сигналдарын анықтау және оларға жедел ден қою іскерлігін атауға болады.

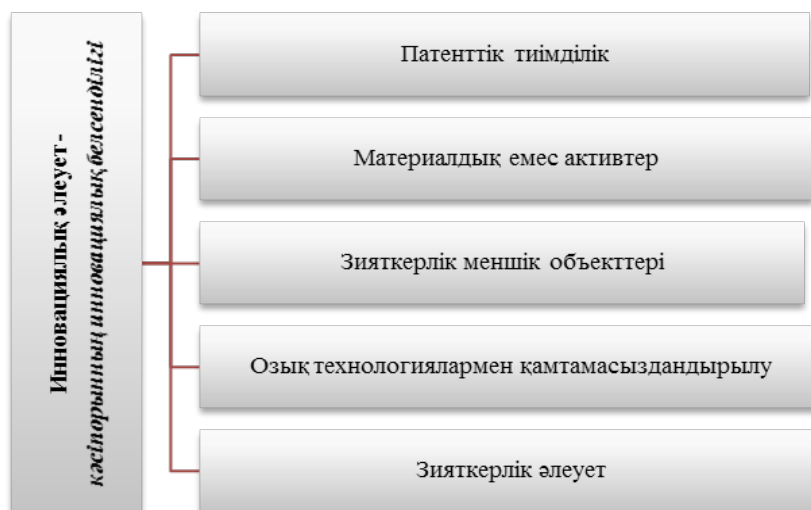
Инновациялық дамудың дұрыс сценарийін таңдау және іске асыру ұйымның инновациялық белсенділік көрсеткішін арттыруда маңызды рөл атқарады. Ұйымның болашақ стратегиясын қалыптастыру үшін ресурстардың жайкүйі және оларды пайдалану тиімділігі туралы толық ақпаратқа ие болу қажет, сондай-ақ инновациялық қызметтің тиімділігіне сыртқы факторлардың әсерін ескеру қажет.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуеті құрылымына нәтижелік тәсілді қарастырайық (2-сурет).

Кейбір зерттеушілер инновациялық әлеует ұғымын кәсіпорынның алдына қойған мақсаттарына қол жеткізу үшін кәсіпорын қызметінің белсенділігін арттыруға қабілетті, қолданылған және қолданылмаған ресурстық мүмкіндіктерінің жиынтығынан тұратын әлеуеттің ресурстық сипаттамалары тұрғысынан қарастырады. Б. Лисиннің пікірінше, «инновациялық әлеует жинақталған ресурстардың мақсаттарға қол жеткізу үшін іске асырылуы мүмкін, бірақ қолданылмаған, толық қолданылмаған, жасырын мүмкіндіктерінен тұрады» (Лисин, 2002: 25). Біздің ойымызша, мұндай анықтама инновациялық әлеуеттің мәні мен құрылымын толық түсіндіре алмайды.

Нәтижелік тәсілді жақтаушылар кәсіпорынның қол жеткізген инновациялық әлеует деңгейі нақты экономикалық көрсеткіштермен анықталады деп есептей отырып, оның инновациялық қызметінің тиімділік көрсеткіші ретінде нәтижені бірінші орынға қояды (Устинова, 2017: 3753). Алайда инновациялық әлеует көрсеткіші ретінде инновациялық қызмет нәтижесі әрдайым кәсіпорынның инновация жасау мүмкіндігімен тікелей байланысты бола бермейтіндігін атап өткен жөн.

Сондай-ақ кәсіпорынның инновациялық белсенділігі басқа сипаттағы себептерге де байланысты артуы мүмкін, ал мұндай жағдайда нәтиже қандай да бір сыртқы факторлардың салдары болып табылуы мүмкін.

2-сурет – Кәсіпорынның иновациялық әлеуеті құрылымына нәтижелік тәсіл
Дереккөз: Горбунов, 2002: 68

Кәсіпорынның иновациялық әлеуетін оның ішкі профилі бойынша құрылымдау тәсілі иновациялық әлеует ұғымының мәнін иновацияларды ұдайы өндіру мен арттырып отыру мүмкіндіктері ретінде кешенді түрде қарастырады, аталған үдерістер мен олардың нәтижелері арасындағы, иновацияларды ұдайы

өндіру мүмкіндіктерінің сипаты мен шарттары арасындағы өзара байланыстарды ескереді (Плотников, 2012: 260). Осылайша берілген көзқарас бойынша иновациялық әлеует – бұл иновациялық қызметті қамтамасыз ету үшін қажетті ресурстар ғана емес, өзара байланысты элементтер жүйесі (3-сурет).

3-сурет – Кәсіпорынның иновациялық әлеуеті құрылымына ішкі тәсіл
Дереккөз: Николаев, 2011: 60

Кәсіпорынның иновациялық әлеуетін ұдайы жаңғырту мәселесіне қатысты басты міндет ретінде оның өндірістік, басқару немесе басқа да қызметтері үшін маңызды болып табылатын қызметкерлердің білімі, біліктілігі, еңбек машықтары мен тәжірибелері сияқты кәсіпорынның адами капиталының белгілі бір

бөлігін қазіргі уақытқа және келешекке трансформациялай отырып, барынша оңтайлы пайдалануды айтуға болады. Аталған трансформация үдерісі белгілі бір жағдайларда білімнің өз тасымалдаушысынан оқшаулана отырып, өз бетінше әрекет ете алатын нысанға, яғни материалдық-заттық нысанға ауысуын білдіреді.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуеті өзара бірлесе отырып кәсіпорынның инновациялар жасап, жүзеге асыруын қамтамасыз ететін зияткерлік, қаржылық, басқару және техникалық сипаттағы ресурстарының жиынтығы болып табылады. Үдерістер, өнімдер, технология, орам, өнімді өткізу сызбалары зияткерлік әлеуеттің бір құрамдас бөлігі ретінде адами капиталды қолданудың нәтижесі болып табылады. Инновациялық қызметтің соңғы нәтижесі болып кәсіпорынның баланстық құнын арттырып, оның ішкі ортасында, сондай-ақ лицензиялық келісімшарттар бойынша үшінші тұлғалармен қолданылуы нәтижесінде қосымша пайда ағымын қамтамасыз ететін, зияткерлік меншік объектітері табылады.

Батыстық теория мәселелерді шешу үдерісін сыртқы ортаны талдаудан бастап соңғы нәтижелерді бағалауға дейінгі кезеңдерге бөліп, құрылымдау негізінде үлгісін жасай отырып, инновациялық әлеуетті бағалаудың мәні мен маңыздылығын мойындайды (Westley, 2005: 32).

Инновациялық әлеуетті бағалаудың міндетті кезеңі ретінде инновациялық әлеуетті бағалау тәсілдерін келесі үш топқа бөлуге болады: сандық, сапалық және аралас.

Сандық әдістер индикаторлық көрсеткіштерді өңдеуде олардың интерпретациялық қасиеттеріне негізделген математикалық амалдарды қолдануды білдіреді.

Сапалық әдістер кәсіпорын әлеуетінің негізгі қор, айналым қоры, сауда-технологиялық үдерістер, маркетингтік, басқару және еңбек ресурстары сияқты басты элементтері бойынша қызмет тиімділігін бейнелейтін көрсеткіштер негізінде инновациялық әлеуеттің сапалық сипаттамаларын анықтауға негізделген тәсілдерден тұрады.

Бағалаудың аралас әдістері сапалық және сандық әдістерінің үйлесімі болып табылады. Екі әдісті үйлестіре отырып қолдану оларды жеке қолданғанда орын алуы мүмкін кемшіліктерді жоюға мүмкіндік береді.

И.В. Шляхто өз зерттеулерінде кәсіпорынның инновациялық әлеуетін басқарудың блок-сызбасын ұсынады (Шляхто, 2008: 110) (4-сурет).

Көптеген авторлар кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау мәселесінде көрсеткіштерді функциялық ерекшеліктері бойынша жіктеп, келесі топтарға топтастыруды ұсынады: кадрлық, шығындық, техникалық жабдықталу көрсеткіштері, материалдық емес активтер көрсеткіштері, өнімнің жаңартылу көрсеткіштері және т.б. Әрбір топ өз кезегінде инновациялық үдерістің қандай да бір ерекшеліктерін сипаттайтын бірқатар көрсеткіштерден тұрады.

4-сурет – Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін басқарудың блок-сызбасы
Дереккөз: Шляхто, 2008: 110

Авторлардың пікірінше, кәсіпорынның инновациялық әлеуетін сипаттайтын индикаторларының құрамы мен құрылымына қатысты сұрақта кәсіпорынның инновациялық өсуі мен дамуын қамтамасыз ететін мүмкіндіктерін толыққанды сипаттайтын көрсеткіштердің жеткілікті саны қарастырылғаны жөн.

Кәсіпорынның инновациялық қызметті жүзеге асыруын, оның ауқымы мен тереңдігін айқындайтын факторлар ретінде бірінші кезекте кәсіпорын қызметкерлерінің зияткерлік әлеуеті, кәсіпорынның ғылыми-техникалық мүмкіндіктері, қаржылық ресурстары мен өндірістік базасы көрініс табады. Сондықтан да кәсіпорынның инновациялық әлеуетін қалыптастыратын факторларды іріленген келесі екі топқа біріктіруге болады: зияткерлік әлеует (ғылыми-зерттеу әлеуеті) және материалдық-техникалық факторлар.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалаудың негізгі ерекшеліктері

Кәсіпорынның зияткерлік әлеуеті қызметкерлердің білімі, біліктілігі, еңбек машықтары, инновациялық қызметке қабілеттілігі және т.б. жеке тұлғалық қасиеттерімен сипатталатын адами капитал негізінде қалыптасады. Әрине, егер кәсіпорын қызметкерлерінің білім деңгейлері, өздерін дамытуға деген талпыныстары жоғары болса, онда кәсіпорынның инновациялық даму бағытына бағдарлануы сәттірек жүзеге асады және жұмыс істейтін мамандардың сандық және

сапалық құрамы талап етілетін деңгейге сәйкес келмейтін, еңбекке ынталандыру дұрыс жолға қойылмаған, қызметкерлер құрамы үнемі ауысып отыратын кәсіпорынға қарағанда инновациялық қызмет нәтижелері де ауқымдырақ, басым болады.

Сонымен қатар зияткерлік әлеует кәсіпорынның инновациялық әлеуетінің құрамдас бөлігі бола отырып, кәсіпорында зияткерлік қызмет нәтижесі ретінде жасалған материалдық емес активтердің көлемін, зияткерлік меншік объектерін, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық әзірлемелердің көлемін бейнелеуі тиіс. Сондай-ақ кәсіпорын қызметкерлерінің жоғары зияткерлік деңгейі оны сауатты түрде басқармаса тиімді болмауы да мүмкін. Осы орайда кейбір зерттеушілер басқару компонентін ұйымдастыру-басқару әлеуеті ретінде жеке дара алып қарастырады.

Топ-менеджменттің қызметкерлерге барлық құрылымдық бөлімдер мен буындар өзара ауызбіршілікте ұйымдаса отырып жұмыс істейтіндей, ал инновациялық қызмет нәтижесі барынша тиімді болатындай жолмен ықпал ете алу қабілеті кәсіпорын үшін өте құнды болып табылады.

Алайда мүмкіндіктер түріндегі зияткерлік әлеует материалдық-техникалық база талап етілетін деңгейге сәйкес келгенде ғана жүзеге аса алатындығы анық.

Бірінші кезекте кәсіпорын техникалық тұрғыда инновацияларға дайын болуы тиіс, яғни қажетті ғимараттар мен құрал-жабдықтардың, өндірісті автоматтандырудың жоғары деңгейінің болуы, техникалық және технологиялық құрал-жабдықтардың ұдайы жаңартылып отыруы қажет. Кәсіпорынның инновациялық дамуын басқару мәселесінде қаржылық мүмкіндіктері де ескерілуі қажет және кәсіпорынның дамуына салынатын инвестициялармен салыстырылып отыруы тиіс.

Қаржылық мүмкіндіктерді бағалау индикаторлары болып өндіріс тиімділігінің көрсеткіштері, меншікті капиталдың көрсеткіштері, қарыз қаражаттарының үлес салмағы, төлем-қабілеттілік пен қаржылық тұрақтылық деңгейі табылуы мүмкін.

Қорытынды

Кез келген өндірістік кәсіпорын – бұл өзара байланысты элементтер, функциялар мен үдерістердің күрделі құрылымдық механизмі. Кәсіпорынның жалпы қызметінің нәтижелілігі осы аталған жүйелердің өзара әрекеттесуі қаншалықты дұрыс әрі тиімді ұйымдастырылғанына тікелей тәуелді. Инновациялар мен жаңалықтар енгізу берілген үдерістерді елеулі қаржы салымдарынсыз-ақ оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Жаңа идеялар мен ұсыныстарды іздестіруге, дамытуға және іске асыруға қажетті базаны қалыптастыру тек мезодеңгейде ғана емес, макродеңгейде де стратегиялық маңызға ие.

Кәсіпорынның инновациялық әлеуеті ұғымының мәні мен оны бағалаудың негізгі ерекшеліктері мынадай:

1. Кәсіпорынның инновациялық әлеуеті – бұл оның инновацияларды жасау, дамыту және жүзеге асыру мүмкіндіктері. Инновациялық әлеует кәсіпорын қызметінің нәтижесіне ықпал ететін жекелеген элементтердің жиынтығынан тұрады. Инновациялық әлеует кәсіпорынды стратегиялық басқару құрылымындағы маңызды басқару объектілерінің бірі болып табылады.

2. Инновациялық әлеуетті бағалау барысында жекелеген топтарға топтастырылған, кәсіпорын қызметінің көрсеткіштері мен нәтижелері арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды бейнелейтін индикаторлардың жеткілікті санын қолданған дұрыс.

3. Кәсіпорынның инновациялық әлеуетін бағалау әдісін жасауды нақты шаманың сапалық мәнін анықтауда қолданылатын көрсеткіштердің «базалық» деңгейінен бастаған жөн. Себебі бағалау көрсеткіштерінің базалық деңгейінің өзгеруі нақты шаманың өзгеруіне әкеліп соқтырады, оның бекітілуі бағалауды жүргізу мақсаттарына сәйкес негізделуі тиіс.

4. Жеке алынған кәсіпорынның анықталған инновациялық әлеуеті шамасы кәсіпорынды салыстырмалы салалық талдау барысында ақпараттық маңызға ие бола алады.

Әдебиеттер

1 Address by the President of the Republic of Kazakhstan, Leader of the Nation, N.Nazarbayev «Strategy Kazakhstan-2050»: new political course of the established state». 14.02.2012.

2 Baumol W. The free-market innovation machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism. Princeton: Princeton University Press. – 2002, 307 p.

- 3 Block J., Fisch C., van Praag C.M. The Schumpeterian entrepreneur: A review of the empirical evidence on the antecedents, behavior, and consequences of innovative entrepreneurship // *Industry & Innovation*. – 2016. – vol. 24. – no. 1, pp. 61-95.
- 4 Brown J.D., Earle J.S. Finance and growth at the firm level: evidence from SBA loans. IZA Discussion Paper №9267. – 2015.
- 5 Cocca P., Alberti M. A framework to assess performance measurement systems in SMEs // *International Journal of Productivity and Performance Management*. – 2010. – vol. 59(2), pp. 186-200.
- 6 Edwards T., Delbridge R., Munday M. Understanding innovation in small and medium-sized enterprises: a process manifest // *Technovation*. – 2005. – №25(1), pp. 1119-1127, <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2004.04.005>
- 7 Foroudi P., Jin Zhongqi, Gupta Suraksha, Melewar T.C., Foroudi M.M. Influence of innovation capability and customer experience on reputation and loyalty // *Journal of Business Research*. – Elsevier. – 2016. – vol. 69(11), pp. 4882-4889.
- 8 Foss N., Saebi T. Business models for open innovation: Matching heterogeneous open innovation strategies with business model dimensions // *European Management Journal*. – 2015. – vol. 33(3), pp. 201-213.
- 9 Hoq M.Z., Ha N.C. Innovativeness: its antecedents and relationship to SME business performance / *Proceedings of AN-ZMAC 2009 Conference. Australian & New Zealand. – Marketing Academy. – Melbourne, Australia. – 2009, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1851423>*
- 10 Klafke R., Zhuparova D., Zhaisanova A. Key features of innovative development of smes in the republic of Kazakhstan // *The Journal of Economic Research & Business Administration*. – 2018. – vol. 125(3), pp. 139-146, <http://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/2228>
- 11 Matejun M. The effect of innovation potential on small business performance // *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*. – 2017. – vol. 3. – no.1, pp. 80-100, <https://dx.doi.org/10.20319/pijss.2017.31.80100>
- 12 Manjon J., Momp R., Redoli J. Accelerating Innovation in Small and Medium-sized Enterprises in the ICT Services Sector // *SAGE Open*. – 2016
- 13 Maravelakis E., Bilalis N., Antoniadis A., Jones K.A., Moustakis V. Measuring and benchmarking the innovativeness of SMEs: A three-dimensional fuzzy logic approach // *Production Planning & Control*. – 2006. – vol. 17(3), pp. 283-292, <https://doi.org/10.1080/09537280500285532>
- 14 Official site of the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan. – 2018, <http://www.stat.gov.kz>.
- 15 Pavlenko I., Shibaykin V., Tverdova I., Marakova A. Business mechanism of innovation-driven development of the agricultural market infrastructure // *Economic Annals-XXI*. – 2018. – vol. 169(1-2), pp. 57-61.
- 16 Saunila M., Ukko J. Intangible aspects of innovation capability in SMEs: impacts of size and industry // *Journal of Engineering and Technology Management*. – 2014. – vol. 33, pp. 32-46.
- 17 Tee L.T., Low S.W., Kew S.R., Ghazali N.A. Financial development and innovation activity: Evidence from selected East Asian countries // *Prague Economic Papers*. – 2014. – vol. 2, pp.162-180.
- 18 Terjesen S., Patel P.C. In search of process innovations: the role of search depth, search breadth, and the industry environment // *Journal of Management*. – 2015. – vol. 43(5), pp. 1421-1446.
- 19 The Global Competitiveness Report 2017-2018, <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05Full Report/ The Global Competitiveness Report 2017%E2%80%932018.pdf>
- 20 Westley F., Mintzberg H. Visionary leadership and strategic management // *Strategic Management Journal*. – 2005, p. 32.
- 21 Zawislak P. Innovation capability: from technology development to transaction capability // *Journal of Technology Management & Innovation*. – 2012. – vol. 7(2), pp. 14-26.
- 22 Горбунов В.Л., Матвеев П.Г. Методика оценки инновационного потенциала предприятия // *Инновации*. – 2002. – № 8, С. 67-69.
- 23 Дубина И.Н., Рахметулина Ж.Б., Кулмаганбетова А.С. Инновациялық әлеуеттің маңызды факторы ретінде зияткерлік капиталды бағалау: міндеттері, әдісі және құралдары // *Вестник КазНУ. Серия экономическая*. – 2017. – №2(120), Б. 17-23.
- 24 Лаптева Е.А. Классификация факторов развития инновационного потенциала предприятия // *Экономика и предпринимательство*. – 2013. – № 9, С. 495-498.
- 25 Лисин Б., Фридлянов Б. Инновационный потенциал как фактор развития // *Инновации*. – 2002. – №7, с. 25.
- 26 Николаев А. Инновационное развитие и инновационная культура // *Проблемы теории и практики управления*. – 2011. – № 2, С. 57-63.
- 27 Плотников А.Н., Литонинский С.Н. Анализ методов оценки инновационного потенциала предприятия и направления их совершенствования // *Проблемы современной экономики*. – 2012. – № 7, С. 248-263.
- 28 Устинова Л.Н., Сирзетдинов Р.М. Инновационный потенциал предприятия: сущность, структура, оценка // *Российское предпринимательство*. – 2017. – том 18. – № 23, С. 3751-3764.
- 29 Шляхто И.В. Оценка инновационного потенциала промышленного предприятия // *Вестник Брянского государственного технического университета*. – 2008. – №1(19), С. 109-115.
- 30 Яшин С.Н., Мурашова Н.А., Карлина С.Д. Совершенствование методики оценки уровня инновационной активности промышленных предприятий на основе анализа показателей статистической и финансовой отчетности // *Финансы и кредит*. – 2013. – №18(546), С. 11-20.

References

- 1 Address by the President of the Republic of Kazakhstan, Leader of the Nation, N.Nazarbayev «Strategy Kazakhstan-2050»: new political course of the established state». 14.02.2012.

- 2 Baumol W. (2002) *The free-market innovation machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 307 p.
- 3 Block J., Fisch C., van Praag C.M. (2016) The Schumpeterian entrepreneur: A review of the empirical evidence on the antecedents, behavior, and consequences of innovative entrepreneurship. *Industry & Innovation*, vol. 24, no. 1, pp. 61-95.
- 4 Brown J.D., Earle J.S. (2015) Finance and growth at the firm level: evidence from SBA loans. IZA Discussion Paper №9267.
- 5 Cocca P., Alberti M. (2010) A framework to assess performance measurement systems in SMEs. *International Journal of Productivity and Performance Management*, vol. 59(2), pp. 186-200.
- 6 Dubina I.N., Rahmetulina Zh.B., Kulmaganbetova A.S. (2017) Īnnovaciyaġıq aġewettiġı maġızdı faktoru retinde ziyatkerlik kapıtaldı baġalaw: mindetteri, aġisi jäne quraldarı [Evaluation of intellectual capital as an important factor of innovation potential: objectives, methods and tools]. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, vol. 2(120), pp.17-23.
- 7 Edwards T., Delbridge R., Munday M. (2005) Understanding innovation in small and medium-sized enterprises: a process manifest. *Technovation*, vol. 25(1), pp. 1119-1127, <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2004.04.005>
- 8 Foroudi P., JinZhongqi, Gupta Suraksha, Melewar T.C., Foroudi M.M. (2016) Influence of innovation capability and customer experience on reputation and loyalty. *Journal of Business Research*, Elsevier, vol. 69(11), pp. 4882-4889.
- 9 Foss N., Saebi T. (2015) Business models for open innovation: Matching heterogeneous open innovation strategies with business model dimensions. *European Management Journal*, vol. 33(3), pp. 201-213.
- 10 Gorbunov V.L., Matveev P.G. (2002) Metodika ocenki innovacionnogo potenciala predpriyatiya [Methodology for assessing the innovative potential of the enterprise]. *Innovations*, vol. 8, pp.67-69.
- 11 Hoq M.Z., Ha N.C. (2009) Innovativeness: its antecedents and relationship to SME business performance. *Proceedings of ANZMAC Conference*. Australian & New Zealand, Marketing Academy, Melbourne, Australia, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1851423>
- 12 Klafke R., Zhuparova D., Zhaisanova A. (2018) Key features of innovative development of SMEs in the republic of Kazakhstan. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, vol. 125(3), pp. 139-146, <http://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/2228>
- 13 Lapteva E.A. (2013) Klassifikaciya faktorov razvitiya innovacionnogo potenciala predpriyatiya [Classification of factors for the development of innovative potential of the enterprise]. *Economy and Entrepreneurship*, vol.9, pp. 495-498.
- 14 Lisin B., Fridlyanov B. (2002) Innovacionnyj potencial kak factor razvitiya [Innovation potential as a factor of development]. *Innovations*, vol.7, p. 25.
- 15 Matejun M. (2017) The effect of innovation potential on small business performance. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, vol. 3, no.1, pp. 80-100, <https://dx.doi.org/10.20319/pijss.2017.31.80100>
- 16 Manjon J., Mompou R., Redoli J. (2016) *Accelerating Innovation in Small and Medium-sized Enterprises in the ICT Services Sector*. SAGE Open.
- 17 Maravelakis E., Bilalis N., Antoniadis A., Jones K.A., Moustakis V. (2006) Measuring and benchmarking the innovativeness of SMEs: A three-dimensional fuzzy logic approach. *Production Planning & Control*, vol. 17(3), pp. 283-292, <https://doi.org/10.1080/09537280500285532>
- 18 Nikolaev A. (2011) Innovacionnoe razvitie i innovacionnaya kul'tura [Innovative Development and Innovative Culture]. *Problems of Theory and Practice of Management*, vol. 2, pp. 57-63.
- 19 Official site of the Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2018), <http://www.stat.gov.kz>.
- 20 Pavlenko I., Shibaykin V., Tverdova I., Marakova A. (2018) Business mechanism of innovation-driven development of the agricultural market infrastructure. *Economic Annals-XXI*, vol.169(1-2), pp. 57-61.
- 21 Plotnikov A.N., Litoninsky S.N. (2012) Analiz metodovocenki innovacionnogo potenciala predpriyatiya i napravleniya ih sovershenstvovaniya [Analysis of methods for assessing the innovative potential of the enterprise and the direction of their improvement]. *Problems of the modern economy*, vol. 7, pp. 248-263.
- 22 Saunila M., Ukko J. (2014) Intangible aspects of innovation capability in SMEs: impacts of size and industry. *Journal of Engineering and Technology Management*, vol.33, pp. 32-46.
- 23 Shlyahoto I.V. (2008) Ocenka innovacionnogo potenciala promyshlennogo predpriyatiya [Evaluation of the innovative potential of industrial enterprises]. *Bulletin of the Bryansk State Technical University*, vol. 1(19), pp. 109-115.
- 24 Tee L.T., Low S.W., Kew S.R., Ghazali N.A. (2014) Financial development and innovation activity: Evidence from selected East Asian countries. *Prague Economic Papers*, vol.2, pp. 162-180.
- 25 Terjesen S., Patel P.C. (2015) In search of process innovations: the role of search depth, search breadth, and the industry environment. *Journal of Management*, vol. 43(5), pp. 1421-1446.
- 26 The Global Competitiveness Report 2017–2018, [http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/The Global Competitiveness Report 2017-2018.pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/The%20Global%20Competitiveness%20Report%202017-2018.pdf)
- 27 Westley F., Mintzberg H. (2005) Visionary leadership and strategic management. *Strategic Management Journal*, p. 32.
- 28 Ustinova L.N., Sirazetdinov R.M. (2017) Innovacionnyj potencial predpriyatiya: sushchnost, struktura, ocenka [Innovative potential of an enterprise: essence, structure, assessment]. *Russian Entrepreneurship*, vol. 18(23), pp. 3751-3764.
- 29 Yashin S.N., Murashova N.A., Karlina S.D. (2013) Sovershenstvovanie metodiki ocenki urovnya innovacionnoj aktivnosti promyshlennykh predpriyatij na osnove analiza pokazatelej statisticheskoy i finansovoj otchetnosti [Improving the methodology for assessing the level of innovative activity of industrial enterprises based on the analysis of statistical and financial reporting indicators]. *Finansy i kredit*, vol. 18(546), pp. 11-20.
- 30 Zawislak P. (2012) Innovation capability: from technology development to transaction capability. *Journal of Technology Management & Innovation*, vol. 7 (2), pp. 14-26.